

К.психол.н. Скляр П.П., д.м.н. Запорожець Т.М., Коровіна Л.Д.

*Східноукраїнський національний університет ім. В.Даля, м.Луганськ,

**Українська медична стоматологічна академія, м.Полтава

ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА ГУМАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Пошук ефективності навчання у вузах технічного та природознавчого профілю йде у широкому спектрі напрямів, але здебільшого він розглядається з позицій організаційних. Як вважають фахівці, причини цього полягають у надмірній жорсткості, інерційності, неповороткості освітніх систем, недостатній пристосованості до зміни потреб суспільства та індивіда [1, с.6-8], що не дає можливості своєчасно реагувати на запити життя. Нерозуміння чи несприйняття викладачами необхідності переосмислення та перебудови освіти у напрямку кардинальної гуманізації призводить до того, що вони продовжують "вчити" [4, с.28-29], і як наслідок, не спрацьовують в повному обсязі механізми саморозвитку та самовдосконалення інтелектуальної сфери у тих, хто навчається. По суті, перед вищою школою стоїть завдання по підготовці до активного використання цієї інтелектуальної сфери в повсякденній праці своїх вихованців, їх науковій діяльності, управлінні тощо. Констатуючи, що завдяки інтелекту людини проявляє відповідні рівні активності (за А.Ф. Лазурським), та, що феномен інтелектуальної активності детермінований на рівні особистості (Д.Б.Богоявленська), треба пам'ятати – "... в людині, як у представника людського роду, закладені невичерпні можливості особистісного розвитку... і вказані можливості, в принципі, можуть бути реалізовані кожним індивідом – за умови надання цьому індивідові... потрібної соціальної (в тому числі педагогічної та психологічної) підтримки" [2, с.5-6]. Одним з можливих шляхів такої гуманістичної підтримки повинна стати емоційна складова навчально-виховного процесу. Ще УДжеймс наголошував, що людина – це крапля розуму в океані емоцій. Підтверджуючи думку Ч.Дарвіна ("Вираження емоцій у людини та тварин", 1872), що емоції є життєво важливі механізми, які сприяють адаптації організму до умов його існування (включно соціальну взаємодію), деякі російські психологи, запроваджуючи поняття "емоційний інтелект", стверджують, що 85% життєвого успіху припадає саме на нього і лише 15% на те, що традиційно вважається під інтелектом – сукупність пізнавальних процесів, глобальні здібності діяти розумно, раціонально мислити та добре справлятися з життєвими обставинами [3]. Але, коли йдеться про навчання у вузах не педагогічного профілю, то практично неможливо знайти фундаментальних робіт щодо обґрунтованої необхідності емоційного забарвлення навчального процесу, його складових, як одного з провідних стимулів навчання та інтелектуального зростання. "Лише незначна частина величезного емоційного потенціалу використовується для підвищення ефективності того чи іншого виду діяльності. Особливо це важливо для навчальної та педагогічної діяльності, де саме емоції відіграють величезну роль як у досягненні бажаних результатів, так і у збереженні психічного здоров'я окремих індивідів" [5, с.3].

З метою визначення впливу емоційного статусу на соціальну та академічну успішність тих хто навчається, стан їх здоров'я спільно кафедрами психології СНУ ім. В.Даля та нормальної фізіології УМСА проведені експериментальні студії в межах проекту "Студент ХХІ-го сторіччя".

Анкетування студентів 2 курсу медичної академії показало наявність взаємозв'язків між емоційним станом (наявністю ситуацій, що оцінюються опитуваними як стресові) і станом здоров'я. Так, частота тонзилітів і вираженість симп-

томів вегето-судинної дистонії (ВСД) корелювали з кількістю пережитих за останній рік стресових ситуацій, серед яких студенти найчастіше відзначають екзаменаційний стрес. У свою чергу, наявність ВСД, як і підвищення тонуусу симпатичного відділу нервової системи, корелювали зі зниженням самооцінки та академічних здібностей за тестом ММРІ. З підвищенням симпатичного тонуусу пов'язані значна кількість випадків порушення сну, підвищення частоти серцевих скорочень і тривожності, а також кількості непевних відповідей на питання тесту ММРІ. Також виявлена позитивна кореляція між академічними здібностями та задоволенням навчанням.

Рівень самооцінки зворотно корелює з нереспіраторною гострою захворюваністю та вперше діагностованою хронічною, кількістю оперативних втручань і травм, психотравм, у той же час зниження академічних здібностей більш виражено пов'язане із наявністю хронічних захворювань. Методом множинної кореляції виявлена залежність академічних здібностей від кількості психотравм за останній рік та інтенсивності вживання алкоголю. У осіб у віці 18-22 років рівень вживання алкоголю корелює з підвищенням симпатичного тонуусу, залежить від багатьох соціальних і генетичних чинників та негативно впливає на імунну резистентність організму. Стаж та інтенсивність паління корелюють з вираженістю симптомів ВСД та деякими соціальними, генетичними чинниками і особливостями харчування. В період від 18 до 22 років помітно наростає вживання алкоголю та інтенсивність паління, яка також зростає зі збільшенням кількості стресів.

Таким чином, емоційний стан, здатність до навчання, стан здоров'я, реактивність вегетативної нервової системи, наявність шкідливих звичок пов'язані між собою, залежать як від генетичних чинників, так і від соціальних, в числі яких важливим є негативний вплив стресових чинників, в т.ч., що пов'язані з навчанням.

Як доводять пілотажні опитування, що проведені в 2004 році у СНУ ім. В.Дала, студенти випускних курсів найбільше запам'ятовували тих викладачів, на заняттях яких панувала установка на успіх, де під час навчання були задіяні різноманітні, і перш за все непередбачувані приклади тощо. Разом з тим, на запитання анкети "Назвіть 3 дисципліни, які б Ви виключили з навчального плану?" випускники відмічають, що необхідно викреслити, окрім "традиційно несприйнятних" для майбутніх фахівців технічної сфери деяких гуманітарних дисциплін, та тих які визначають саме їх фахову спрямованість (за оцінками експертів, якими були керівники навчальних підрозділів означених вузів). Поглиблені бесіди з випускниками довели, що провідною причиною таких пропозицій щодо вилучення окремих предметів стали особистості педагогів-предметників, які, перш за все, не змогли знайти психологічний контакт з аудиторією, що більшістю опитаних вважається ознакою професіоналізму. Окремо треба зазначити проблему фізичного та нервово-психічного здоров'я тих, хто закінчує навчання у технічному ВНЗ. Абсолютна більшість випускників суб'єктивно оцінює рівень свого здоров'я як дуже добрий, добрий чи задовільний, але більше ніж половина з них (вік опитуваних 21-23 роки) відмічає його погіршення за період навчання у вищій школі.

Тобто, треба наголосити, що проблема підготовки сучасних фахівців полягає у площині не тільки у суто професійній, а саме у психолого-педагогічній сфері. Ті, хто здійснюють освіту та претендують на якість підготовки фахівця, повинні зрозуміти, що спочатку вони беруть участь у соціальній взаємодії з особистістю, а вже вона (особистість) стає носієм професійних знань. Це не

означає нехтування підготовкою до професійної праці, але вимагає розглядати таку підготовку крізь призму гуманістичної, особистісно орієнтованої професійної підготовки, передбачає приділення головної уваги ціннісно-мотиваційній домінанті особистості, емоційній забарвленості навчання, котрі визначають її нервово-психічне здоров'я та спрямованість зокрема професійну.

Література:

1. Андрівська В.В., Балл Г.О., Волинець А.Г. та ін. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи: Книга для вчителя/За ред. Г.О. Балла, О.В. Киричука, Р.М. Шамелашвілі. – К.: ІЗМН, 1997. – 136 с.
2. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософський та психолого-педагогічні аспекти. – Рівне: Ліста-М, 2003. – 128 с.
3. Без рецепта. НТВ "Мир". -15.05.2004.
4. Карамушка Л.М. Психологія управління: Навч. посібник. – К.: Міленіум, 2003. – 344с.
5. Семиниченко В.А. Психологія емоцій. – Луганск: Осирис, 1996. – 68с.

Скоробагач О.В.

Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди **АКТИВІЗАЦІЯ СТРУКТУР ЕМОЦІЙНОГО ДОСВІДУ ПІДЛІТКІВ ЯК РЕЗЕРВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ**

Проблема пошуку психологічних резервів підвищення ефективності навчання школярів залишається однією з найбільш актуальних у сучасній віковій та педагогічній психології. Існує чимало робіт, автори яких так чи інакше підходили до розв'язання вказаної проблеми (П.К.Анохін, Л.І.Божович, В.К.Вілюнас, Л.С.Виготський, О.В.Дашкевич, А.В.Запорожець, Е.Л.Ільїн, О.М.Леонтьєв, Я.З.Неверович, А.Е.Ольшаннікова, Ж.Піаже, К.К.Платонов, О.О.Прохоров, С.Л.Рубінштейн, П.В.Сімонов, О.Я.Чебикін, Г.Х.Шингаров, П.М.Якобсон та інші) Автори більшості досліджень з даної проблеми зосереджують свою увагу на когнітивних процесах і здібностях школярів, що регулюють їх навчальну діяльність. Не досить повно відображені роль і функції емоційно-вольової сфери особистості дитини в процесі навчання. Необхідність перетворення учня на справжній суб'єкт навчальної діяльності передбачає не лише стимуляцію його інтелектуальної активності, а й вплив на емоційну сферу, формування інтелектуальних почуттів, розвиток здібностей емоційного оцінювання учбових задач, учбово-пізнавальних дій, їх результатів. Не залишилися байдужими до обговорюваної проблеми і ми. В нашому дослідженні ми намагатимемося з'ясувати роль і функції емоційних процесів у регуляції навчальної діяльності.

Як правило, регулюючи роль емоційно-вольової сфери особистості школяра вбачають у виникненні так званого "позитивного ставлення до навчання", в формуванні, закріпленні та активізації різноманітних навчальних мотивів. У даному дослідженні роль емоційної сфери особистості буде розглядатися в більш широкому контексті. З позицій системно-діяльнісного підходу і на основі традицій вітчизняних дослідників буде показана роль як стійких (довгочасних) структур емоційного досвіду дітей, так і ситуативних (короточасних) емоційних переживань у регуляції процесу протікання навчальної діяльності та її найважливіших компонентів – мотиваційного, операційного і контрольно-корегуючого.